

OSTALA ISTRAŽIVANJA

Špilje s obrambenim zidovima u Karlovačkoj županiji

Vlado Božić

Članovi SD-a »Ursus spelaeus« Krešo Raguž, Hrvoje Cvitanović i Nataša Matoš iz Karlovca te Jurica Štefancić iz Barilovića, zajedno s Vladom Božićem iz SO-a HPD »Željezničar« istraživali su tijekom 2007. špilje na području Karlovačke županije u kojima se nalaze obrambeni zidovi iz doba ratova s Turcima, odnosno iz doba ondašnje Vojne Krajine.

Vojna Krajina trajala je u Hrvatskoj od 15. do 19. stoljeća. Prve radnje za obranu od Turaka u Hrvatskoj poduzeo je ugarsko-hrvatski kralj Sigismund 1433., pa se ta godina smatra godinom osnutka Vojne Krajine. Završetak Vojne Krajine označile su zadnje borbe hrvatskih i turskih postrojbi 1878., a institucija Vojne Krajine ukinuta je 1881. godine.

U dokumentima o povijesti Vojne krajine na današnjem području Karlovačke županije gotovo nigdje se ne spominju špilje ni njihova

uloga u tom ratnom razdoblju. Speleolozi su na području nekadašnje Vojne Krajine otkrili i istražili mnogo špilja u koje su se sklanjali ljudi i koje su pomoću sagrađenih zidova nastojali obraniti od turskih zavojevača. Dosadašnja

Gajina špilja na lijevoj obali Korane, kod Selišta Drežničkog

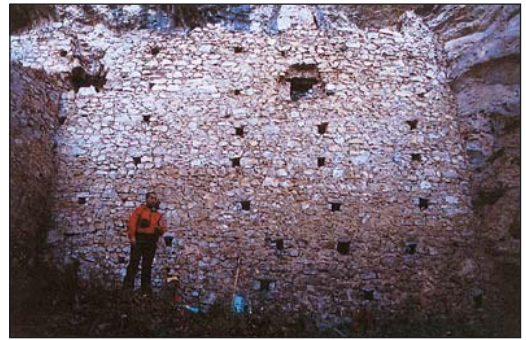
Ulazi u Gajinu špilju

Vlado Božić

su istraživanja pokazala da su takvi zidovi sagrađeni na ulaznim dijelovima nekih špilja već početkom 15. stoljeća, a građeni su i poslije. Na području Karlovačke županije nađeno je dvadesetak takvih špilja, ali ih ima i u Žumberku, Lici i Dalmaciji.

Nažalost, nema podataka kada je u kojoj špilji sagrađen obrambeni zid, no čini se logičnim da su građeni u vrijeme prvih sukoba s Turcima, tj. još u 15. stoljeću. Povijesni podatak o diobi frankopanskih posjeda 1449. upućuje na zaključak da se najstariji zapis o nekoj špilji s obrambenim zidom odnosi na špilju Tounjčicu u Tounju. Spomenutom diobom posjeda dobio je knez Stjepan II. Frankopan Ozaljski osim Modruša, Ogulina, Vitunja, Brloga, Slunja još i Tounj, odnosno Tounjsku peć (piše: Thovanska - pech). Pod tim nazivom danas prepoznajemo špilju Tounjčicu koja je bila zagrađena obrambenim zidom. U špilji su živjele tri obitelji (Juraići, Fumići i Rebrovići) do 1480. Te je godine, naime, dovršena gradnja utvrde Tounj, pa su se te tri obitelji preselile u nju. Iz popisa imanja spomenutoga Stjepana II. Frankopana Ozaljskog iz 1558. saznaje se da je Tounjska peć tada već bila zapuštena. To znači da je špilja bila zagrađena zidom prije 1449., možda u vrijeme prvih obrambenih radnji na utvrdi Ogulin (oko 1433.) ili još ranije, nakon pada utvrde Plaški (oko 1414.). Špilja je kao utvrda korištena do 1480. godine. To je najstariji povijesni podatak o nekoj hrvatskoj špilji s obrambenim zidom. Obrambeni zid odolijevao je vremenu stoljećima, a razvalili su ga domaći stanovnici, koristeći kamen za gradnju zidova utvrde Tounj.

Skrivanje po špiljama, naročito onima u kojima je sagrađen obrambeni zid, moglo je biti uspješno jedino ako je špilju napala samo nekolicina razbojnika (akindžije i martolozii - prethodnice turske vojske), ali ako je do špilje došla turska vojska, znači mnogo izvježbanih vojnika, mogućnosti preživljavanja u špilji nije bilo. U Hrvatskoj su do sada, srećom, zabilježena samo dva slučaja pogibije većeg broja ljudi u utvrđenim špiljama, u Božičevoj ili Suhoj špilji kod Kordunskog Ljeskovca (nasuprot utvrdi Tržić u BiH) i u špilji Vrlovki kod Kamanja. U Božičevoj špilji stradalo je, procjenjuje se, nekoliko desetaka (možda stotina) ljudi, a u špilji Vr-

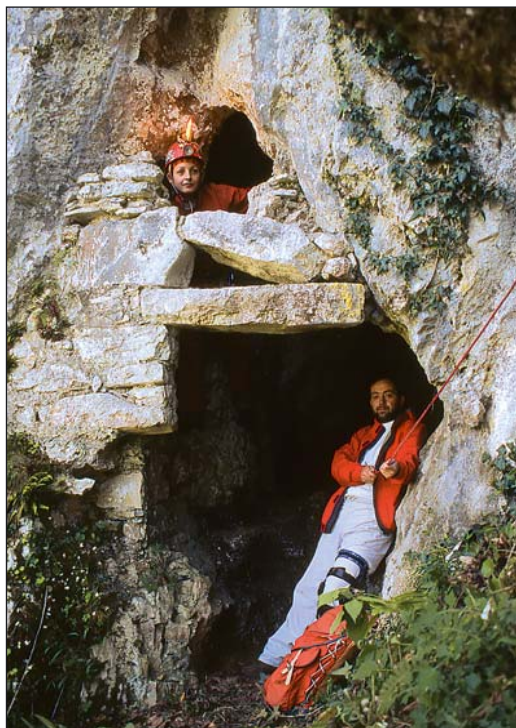
Vlado Božić

Vlado Božić

Zid na ulazu u Jankovićevo špilju u kanjonu Korane, najveći je ušćuvani zid, dug 15 m i visok 6,5 m

lovki oko 300 ljudi. Te dvije špilje najmasovnije su grobnice stanovnika naših krajeva iz doba rata s Turcima. Stradanja u ovim špiljama dogodila su se u vrijeme kada Vojna Krajina još nije bilo dobro organizirana. Tragedija u Božičevoj špilji dogodila se u zadnjim desetljećima 15. st., što se znade po novčiću Nikole Iločkog iz 1477. godine nađenom u špilji, a u špilji Vrlovki ljudi su stradali u kolovozu 1511. godine. U obje špilje i sada postoje ostaci zida na ulazu, ali nije

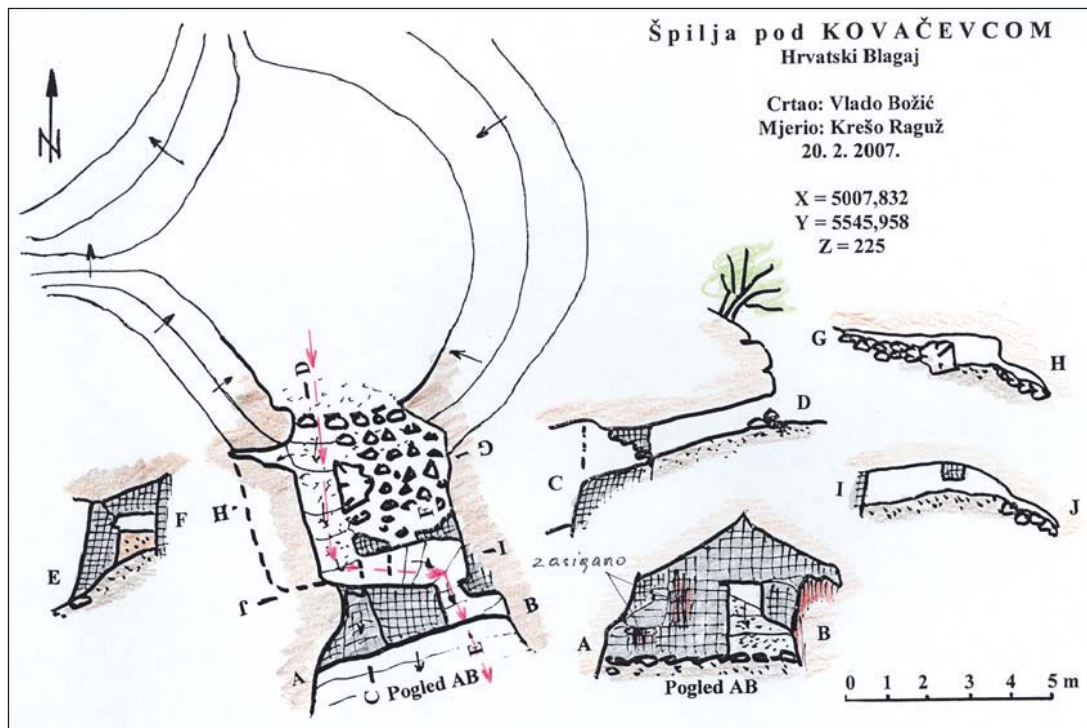
Vlado Božić

poznato jesu li zidovi sagrađeni prije ili poslije tragedije, za obranu neke druge generacije ljudi koja se sklonila u špilju.

Obrambeni zidovi u špiljama možda su građeni i u kasnijim razdobljima, ne samo u 15. i 16. stoljeću. Način gradnje zidova nekih špilja upućuje na zaključak da su građeni po uzoru na gradnju ondašnjih utvrda, što bi moglo značiti da su ih gradili Krajišnici koji su živjeli kao vojnici u utverdama i naučili ponešto o obrani utvrde, pa su to znanje iskoristili i za gradnju zidova svojih špilja. Za te utvrđene (obrambene) špilje nije znao nitko u obližnjim utverdama jer da jest, vjerojatno bi to znali i revni carski pisari ondašnjih utvrda i pisali o njima u svojim izvještajima. Za obrambene špilje znali su samo ljudi koji su živjeli u blizini, ali o njima nisu mnogo pričali već su ih čuvali za svoj opstanak u kriznim vremenima.

Budući da špilja s obrambenim zidovima ima po cijeloj Hrvatskoj, od Dalmacije preko Like i Korduna sve do Žumberka, lako je zaključiti da su takve špilje imale obrambenu ulogu najviše u vrijeme kada su turske vojske prelazile Hrvatsku

Špilja Napečani na Dobri

Tlocrt utvrde Špilje pod Kovačevcom (strelica pokazuje smjer kretanja)

Podjela utvrđenih špilja

Redni broj	Naziv špilje	Broj ulaza	Broj zidova	Dostupnost	Položaj zida
1.	Krajačeva špilja	1	1	laka	unutra
2.	Špilja pod Kovačevcom	1	2	laka	unutra
3.	Baračeva Gornja špilja	1	1	laka	unutra
4.	Špilja Kuća	1	1	teška	na ulazu
5.	Gajina špilja	2	2	teška	na ulazu i unutra
6.	Špilja Vrlovka	2	2	teška	na ulazu
7.	Špilja Tounjčica	1	1	laka	na ulazu
8.	Neraličeva špilja	1	1	teška	na ulazu
9.	Špilja kod Koračkog slapa	2	2	jedan lako drugi teško	na ulazu
10.	Špilja Napečani	1	1	teška	na ulazu
11.	Špilja kod gradine Samograd	1	1	teška	na ulazu
12.	Božičeva ili Suha špilja	1	1	laka	na ulazu
13.	Špilja Gvozdenka	1	3	laka	unutra
14.	Jankovičeva špilja	1	1	laka	na ulazu

u pohodu na druge ciljeve, a to je trajalo puna tri stoljeća, tj. tijekom 15., 16. i 17. stoljeća. Tokom 18. i 19. st. takve su špilje mogle imati obrambenu ulogu samo u uskom graničnom području, dok su u daljim područjima možda služile sa skrivanjem i obranu od lokalnih neprijatelja.

Špilje s obrambenim zidovima bile su prije proučavane samo na području Žumberka, gdje su pronađene i istražene četiri špilje (dvije s jednim obrambenim zidom, a dvije s dva zida, jednim iza drugoga), dok je u Karlovačkoj županiji do sada nađeno više od dvadesetak špilja. Većina ih je već speleološki istražena, dok neke čekaju priliku da ih se istraži.

Do ulaza u neke od špilja razmjerno je lako doći, do ulaza drugih prilaz je teži jer se nalaze na strmom obronku, a do nekih je izvanredno

težak jer se nalaze visoko u litici. Neke špilje imaju samo jedan otvor (ulaz), neke pak dva, od kojih je jedan lako, a drugi teško dostupan. U nekim špiljama sagrađen je samo jedan zid, i to na samom ulazu ili dublje u špilji, na izmaku danjeg svjetla. Ima špilja i sa dva zida, i to kod špilja s jednim ulazom jedan iza drugog, a kod špilja s dva ulaza zagrađena su oba ulaza. Do sada je pronađena i špilja s jednim ulazom i tri zida, jednim iza drugog, od kojih su dva umjetna (građena komadima kamena i mortom) i jedan prirodan (nastao prirodnim pregrađivanjem špiljskog kanala sigovinom).

Proučavanje takvih špilja može dati zanimljive podatke o njihovoj povijesnoj ulozi u sklopu cijele Vojne Krajine, a njih je u Vojnoj Krajini mnogo.